

diversos specie habitus constitue-
re. Consequentia est certa cum spe-
cificatio non sumatur ex objec-
tis materialiter consideratis; sed se-
cundum rationes formales diversas,
ut ex philosophia, et logica suppo-
no. Antecedens probatur, quia om-
nia principia vacant medio proba-
tivo, et sunt propositiones per se no-
tæ. Ratio autem formalis cognos-
cendi sumitur ex medio, seu moti-
vo. Ubi ergo omnes propositiones
vacant medio, vacant diverso moti-
vo, et solum conveniunt in unica
ratione, nempe ut per se ipsa, et
ex terminis dicantur nota. Et licet
tradantur ista principia circa diver-
sa objecta, quæ diversam habent
immaterialitatem, et intelligibilita-
tem, tamen hoc ipso quod ex termi-
nis, et sine alio medio sunt nota,
eamdem difficultatem vincendam
habent, nec unum alio diversam
evidentiam specie distinctam facit,
quia per se, et ex terminis sunt evi-
dencia, et nota, et solum erit diffe-
rentia materialiter, et præsupposi-
te, eo quod termini facilius, aut dif-
ficilius, magis vel minus communi-
ter explicantur. Constat autem,
quod habitus distinguuntur specie
penes diversas rationes formales or-
dinatas ad vincendas diversas diffi-
cultates: sic enim indigent diverso
lumine, et habitu.

XXVIII. Confirmatur hoc amplius
deducta similitudine ab Angelis, in
quibus non distinguitur habitus, sive
cognitio, qua cognoscunt principia,
et conclusiones, eo quod utrumque
cognoscunt ipsa evidentia termino-
rum, et comprehensione causarum
sine discursu, sed simplici lumine;
ergo si eodem lumine attinguntur
objecta tam diversa sicut conclusio-
nes, et principia, quia in compre-
hensione principiorum attinguntur,
similiter eodem lumine plura, et
diversa principia attinguntur, quia
eodem modo omnia manifestantur,

scilicet simplici lumine, et ex termi-
norum evidentia. Ubi autem est idem
modum illuminandi et manifestan-
di, idem habitus et lumen est, eadem-
que formalis ratio, quia ipsa forma-
lis ratio in istis habitibus est modus
ipse illuminandi, et manifestandi.

XXIX. Nec obstat, quod principia
ipsa videntur esse diversæ immate-
rialitatis, et intelligibilitatis per di-
versis scientiis, atque adeo et diver-
sæ rationis formalis, quæ ab imma-
terialitate, et intelligibilitate desu-
mitur. Diversæ autem materialita-
tis, et abstractionis sunt principia
metaphysicæ, ut quodlibet est vel
non est, et definitiones physicæ, ut
motus, vel loci, aut vacui, quæ sunt
principia in philosophia. Sed res-
pondetur, quod principia ista ha-
bent diversam immaterialitatem ad
manifestandum conclusiones, non
ad manifestandum se, manifestant
enim conclusiones mediante connexio-
ne extremorum cum passionibus,
quæ diversa est, et diverso modo
eas illuminat juxta ipsum diversum
modum definiendi, et intelligendi
ipsam essentiam, seu quidditatem
cum qua connectuntur passionibus.
At vero ut ipsæ definitiones, ipsaque
principia manifestentur in se, et il-
luminentur, non indigent alio modo
intelligendi, vel connectendi extre-
ma, quam ipsa simplici notitia ter-
minorum, qua posita etiam cognos-
citur connexio ipsa propositionis,
seu prædicati, et subjecti. Unde illa
adversa immaterialitas principio-
rum non præbet diversum modum
illuminandi ipsa principia in se,
quasi aliter innotescant principia
majoris immaterialitatis, aliter mi-
noris, sed omnia explicatis terminis
per se ipsa innotescunt. Diversa
ergo immaterialitas non facit ibi
diversum manifestativum, quod
pertinet ad rationem formalem, sed
ex parte rei manifestabilis materia-
liter se tenet.

XXX. Secunda vero pars conclu-
sionis de distinctione syndæresis,
seu habitus principiorum practico-
rum a principiis speculationis, su-
mitur in primis ex D. Thoma, quæst.
xvi de veritate, articulo primo, ubi
syndæresim vocat habitum natura-
lem similem habitui, principiorum.
Si ergo est similis, non ergo est idem,
sed diversus est. Et ratio est, quia in
veritate practica etiam per se nota,
est distincta difficultas vincenda in
intellectu, quam in veritate specu-
lativa per se nota. Practicum enim
non regulat suam veritatem penes
id quod est, vel non est in re, sicut
speculativum, sed penes conveni-
entiam ad finem naturæ ratio-
nalis, quia practicum dicit ordinem,
et directionem ad operandum, et
regulandum aliam potentiam ex-
tra intellectum, scilicet voluntatem,
et actus liberos, qui ex voluntate de-
rivantur, aut participantur etiam
in aliis potentiis. Unde talis veritas
cum sit directiva, et regulativa
operationum distinctam difficulta-
tem habet in intellectu, quam veri-
tas speculativa quæ solum respicit
id quod est, vel non est, non quod
conveniens, vel disconveniens est
fini. Et sic principia practica non
sistunt in ipso cognoscere, sicut
speculativa, sed respiciunt ipsum
operari recte operatione alterius
potentiæ, præsertim in moralibus,
quæ solum habent pro materia diri-
gibili, et mensurabili actiones libe-
ras. Unde se extendunt ista princi-
pia practica ad aliam potentiam,
quam intellectus; intellectus enim
speculativus extensione fit practi-
cus. Aliam ergo difficultatem vincen-
dam dicunt.

XXXI. Qui autem voluerit defende-
re hunc habitum syndæresis esse
eumdem, et indistinctum ab habitu
principiorum speculativorum, id
declarare poterit ex similitudine ip-
sius potentiæ. Sicut enim potentia

est speculativa, et practica, ita in-
clinatio ad utrasque veritates, quan-
do sunt per se notæ eadem est, nec
major difficultas est in vincenda
una quam alia, eo quod potentia
intellectiva de se determinata est
ad istas veritates, in tantum quod
multi putant non indigere intellec-
tum habitu superaddito ad omnes
veritates; ergo si ponitur habitus ad
ista principia per se nota cognos-
cenda, non est necesse quod multi-
plicentur isti habitus, sed unus, et
idem adæquetur potentiæ, sitque
simul practicus et speculativus, si-
cut ipsa potentia, quia non sunt
distinctæ difficultates, ubi omnia
per se, et ex terminis sunt nota.

XXXII. Fundamenta aliarum sen-
tentiarum ex dictis manet convulsa.
Nam ad fundamentum patris Vaz-
quez constat, non solum in princi-
piis particularium scientiarum, sed
etiam in principiis communissimis
requiri aliquem habitum, quia licet
non sit aliqua difficultas ex discursu,
et probatione orta, est tamen ali-
qua difficultas penes compositionem,
et collationem terminorum,
per quam debet intellectus determi-
nari ad assensum, ad quem se solo,
aut ex sola repræsentatione specie-
rum simplici non est determinatus,
sed indiget repræsentatione collati-
va, et comparativa ut exinde eru-
atur veritas, et determinetur ad as-
sensum. Solum ergo in Angelis, qui
veritates cognoscunt simplici com-
prehensione, et non collatione ter-
minorum facta, non oportet ponere
habitum superadditum, sed ipsa po-
tentia sua vi, et lumine cum spe-
ciebus ita comprehensivis sufficit
ad attingendam veritatem, nec in-
diget alia determinatione per habi-
tum faciendam, aut difficultate vin-
cenda. In nobis autem omnis veri-
tas eruitur cum aliquo labore, et
difficultate ex collatione termino-
rum, et indiget intellectus deter-

minari a speciebus non simplici modo repræsentantibus, quia hoc solum non sufficit, nec comprehensione simplici omnem veritatem attingentibus, quia hoc non datur in nobis; sed quadam compositione, et collatione determinantibus, quod ad specialem habitum, seu principium determinativum spectat, quod est habitus. Quare in veritatibus cognoscendis non debet separari assensus iudicia compositione, et collatione terminorum, sed verumque pertinet ad veritatem sic cognoscendam, quod aliquo principio indigeat determinante, et difficultatem vincente, eo quod remota compositione, et collatione datur in Angelis cognitio et assensus veritatis, tam pro principiis, quam pro conclusionibus sine habitu.

XXXIII. Ad fundamentum secundæ, et tertiæ sententiæ patet ex dictis, non debere distingui diversos habitus principiorum, neque ex diversa immaterialitate objectorum, neque ex eo quod veritates constent terminis magis, vel minus communibus, quia omnes istæ differentiæ non inducunt diversam rationem formalem manifestandi, et innotescendi ipsam veritatem, sed omnes conspirant in eundem modum cognoscendi, et manifestandi, scilicet ex ipsa terminorum evidentia, et collatione inter se, ut dictum est.

XXXIV. Ad id quod in quarta opinione adducitur de distinctione syndæresis ab intellectu principiorum, respondetur nos non distinguere syndæresim a toto genere habitus principiorum, sed sub ipso illam ponere, ita quod intellectus, seu habitus principiorum sit quasi species subalterna, quæ dividitur in duas species, scilicet intellectum principiorum speculabilem, et syndæresim, quæ est practicum, sicut scientia est species subalterna, quæ in varias scientiæ species dividitur.

ARTICULUS III.

Quid de habitu sapientiæ, et scientiæ?

Non sunt nobis modo tractandæ difficultates de divisione, et distinctione scientiarum, quomodo, et ex quibus principiis earum unitas, aut distinctio sumatur, quia de his egimus suo loco, id est, circa libros posteriorum Aristotelis, quæst. xxvii logicæ, et in primo, tom prima parte, disp. ii. Solum oportet ea quæ de sapientia, et distinctione ejus a scientia D. Thomas tradit, breviter explicare per aliquas quæstiunculas, et dubiola. Est autem præcipua difficultas in duobus. Primo, quomodo sapientia sit virtus intellectualis condistincta a scientia, et aliis virtutibus intellectualibus: secundo, cur dicatur sapientia versari circa conclusiones, et principia; scientia vero solum circa conclusiones, ut S. Thomas dicit in hac quæstione lvii, art. ii ad primum.

QUÆRITUR PRIMO DE IPSA SAPIENTIA QUID SIT, ET AN SIT SPECIES CONDISTINCTA A SCIENTIA VEL SUB ILLA CONTENTA.

I. Respondetur sapientiam multipliciter accipi posse. Nam primo accipitur pro dono Spiritus sancti, quod vocatur sapientia, de quo in præsentia non agimus, sed agit D. Thomas 2-2, quæst. xlv, quia hic solum agimus de sapientia, quæ est virtus intellectualis, quam philosophus agnovit sexto ethicorum; non autem ipse agnovit sapientiam, quæ est donum Spiritus sancti. Secundo, accipitur sapientia pro scientia, vel arte perfectissima in suo genere, sicut Apostolus i ad Corinth. iii se

appellat sapientem architectum, dicens: *Ut sapiens architectus fundamentum posui*, quasi in genere illius artis peritissimus. Et sic qui in aliquo genere, sive artis, sive scientiæ peritissimus habetur, sapiens nuncupatur, quasi summe, aut maxime sciens. Tertio denique accipitur sapientia pro summa, et prima inter reliquas scientias, seu in omni cognitione humana, et talis est, quæ iudicat de rebus secundum primas, et altissimas causas, ut dicitur i metaphysic. cap. i, et in vi ethicorum, c. iii et vi et vii, ubi philosophus agit de virtutibus intellectualibus, quarum una est sapientia. Et sic sola metaphysica inter scientias naturales, et theologia, quæ agit de Deo ex revelatis per fidem dicuntur sapientiæ, quia solæ tractant de prima causa, quæ est Deus, et de primis entibus.

II. In præsentia ergo agimus de sapientia in hac tertia acceptione, scilicet pro illa, quæ est simpliciter prima, et perfectissima inter omnes scientias, et in omni cognitione humana, non quæ solum in aliquo genere scibilium perfectissima, aut exactissima cognitio est, ubi obiter est advertendum dici sapientiam perfectissimam inter scientias præcipue propter perfectionem objecti, quod attingit, licet in aliquibus conditionibus possint aliquæ inferiores scientiæ, aut cognitiones excedere, sed non simpliciter: sicut aliquæ scientiæ cognoscunt de suo objecto aliqua a priori per causam, quæ realiter, et in rigore causa est. In Deo autem non ostenditur aliquid a priori per causam, quæ in rigore causa sit, nec passiones entis realiter, et in rigore causantur ab ente, quia identificantur cum illo. Similiter aliquæ scientiæ, ut mathematicæ innituntur principiis certioribus, aut evidentioribus quoad nos, quia magis ad sensum reducuntur, meta-

physica autem innititur principiis universalioribus, et certioribus quoad se. Sed istæ conditiones non excellunt simpliciter, sed secundum quid, quia ipsa perfectio objecti altior est in metaphysica, et ipsa ratio formalis abstractior, et certitudo secundum se major. Nec ipsa sapientia dirigitur, aut instruitur ab alia in genere veri, cum potius ipsa iudicet de omnibus, licet usus, et exercitium speculationis ejus, quatenus libere, et voluntarie fit, regulabilis, et imperabilis sit a prudentia. Sed hoc est commune omnibus actibus liberis.

III. Quare restat explicare, an sapientia contineatur sub scientia tamquam species sub genere; an vero sit genus virtutis intellectualis secundum a scientia. Nam si sub scientia continetur tamquam species quædam illius, licet perfectissima, sufficiebat Aristoteli numerare quatuor virtutes intellectuales, duas speculativas, intellectum principiorum, et scientiam; duas practicas, artem, et prudentiam, non vero oportebat addi quintam virtutem, scilicet sapientiam, cum hæc sub scientia contineatur, sicut nec aliæ species scientiarum, quæ sub scientia continentur, specialiter, hic numerantur. Si vero sapientia non continetur sub scientia tamquam species sub genere, neque participabit naturam, et definitionem scientiæ, cum tamen ei manifeste conveniat, nam etiam sapientia est habitus demonstrativus procedens ex prioribus notioribus, causisque conclusionum, et ipsi competit cognoscere causam ob quam res est, illius causam esse; ergo convenit ei definitio scientiæ, atque adeo est species quædam scientiæ.

IV. Hanc difficultatem proposuit S. Thomas in hac quæstione lvii, articulo secundo, in primo argumento. Et respondet, quod in sapientia